

تبیین مفهوم راهبردی نظریه نظام انقلابی در جمهوری اسلامی ایران

سید جواد امینی^۱

محمد مبینی^۲

چکیده

مفهوم نظام انقلابی نقطه عطفی ماندگار و نوآورانه در گفتمان انقلاب اسلامی به منظور تحکیم و بالندگی سیاست‌ها و نظامات در پیش بردگی آن به‌شمار می‌آید. در چرخه حیات انقلاب‌ها، عامل اینرسی و افول نظام‌های سیاسی، کم‌رنگ شدن آرمان‌ها، ارزش‌های بنیادین و کارکردی، نوعی بازگشت به قبل ناشی از تغییر ماهیت انقلابی‌گری کارگزاران و تسلیم‌پذیری در مواجهه با فشار عوامل محیطی را در پی دارد که با فقدان عنصر تفکر راهبردی و رهبری بصیر و تحول‌آفرین، در گذر زمان به صورت تدریجی این تغییر هویتی و استحاله‌ای اتفاق می‌افتد. هدف اصلی در این مقاله تبیین ابعاد معنایی «نظام انقلابی»، به‌ویژه کارکرد بازدارنده و ضد ترمیدوری آن در مواجهه با نظریه‌های رقیب است. این تحقیق از نوع کیفی - نظریه داده بنیاد و با ماهیت اکتشافی - بنیادی است. گردآوری داده‌ها با ابزار مصاحبه‌های عمیق و تشکیل گروه‌های کانونی با خبرگان انجام گردید و در نهایت داده‌ها به کمک راهبرد نظریه داده بنیاد و با رویکرد ساخت‌گرا، کدگذاری و تجزیه و تحلیل شد. نتایج حاکی است مبانی فلسفی و مؤلفه‌های پایه نظریه نظام انقلابی جمهوری اسلامی ایران با سایر نظام‌های سیاسی دنیا تفاوت بنیادین دارد؛ همچنین، پیوست انقلابی‌گری به عنوان دال مرکزی در چرخه مدیریت تمدن اسلامی و در کلیه مراحل شکل‌گیری آن به ویژه نظام‌سازی، دولت‌سازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی بروز و ظهور دارد و در نهایت اینکه حفظ پویایی و استمرار نظام با پیشران نظام انقلابی ضرورتی مستحکم برای تحقق حکمرانی اسلامی به‌شمار می‌آید.

واژگان کلیدی

انقلاب، نظریه انقلابی، نظام انقلابی، انقلاب اسلامی، مدیریت نظام انقلابی.

۱ استادیار و عضو هیئت علمی گروه مدیریت راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
sjamini20@gmail.com
mobini20@yahoo.com
تاریخ پذیرش: ۹۸/۷/۲۲

۲ استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران
تاریخ ارسال: ۹۸/۳/۱۲

مقدمه

از میان همه‌ی ملت‌های زیر ستم، ملتی که به انقلاب همّت گمارد؛ کار را به نهایت رساند و آرمان‌های انقلابی خود را حفظ کرد، انقلاب پرشکوه ملت ایران است که بزرگ‌ترین و مردمی‌ترین انقلاب عصر جدید و موفق‌ترین نمونه یک نظریه سیاسی در باب حکومت‌داری است.

در دوران معاصر و با سیطره اقتضائات دولت مدرن، کشورهای اسلامی همگی بر اساس ساختار «دولت - ملت» و بر اساس الگوی دولت مدرن به وجود آمده و استقلال یافته‌اند، اما میراث زمامداری در اندیشه اسلامی مبتنی بر کلان نظریه «امام و امت» مطرح شده و افق حاکمیت را در جوامع اسلامی مشخص نموده است (غمامی و آجرلو، ۱۳۹۷: ۱۶۷). انقلاب اسلامی از منطقی الهی تبعیت می‌کند که استحکام و قوام آن در بینش امام و کنش امت نضح گرفته است.

انقلاب اسلامی در ایران به دلیل جذابیت شعارها، اهداف، روش‌ها، محتوا، نتایج و سابقه مشترک دینی و تاریخی و شرایط محیط منطقه‌ای و بین المللی، پدیده‌ای اثرگذار در جهان اسلام بوده است. نظم نوینی را که انقلاب اسلامی در پی آن بود، می‌تواند طلوع‌ای از یک نظام جهانی با محوریت عدالت دانست (یزدانی، قاسمی و شاه قلعه، ۱۳۹۰: ۲۰۶). «هدف‌گیری پایه‌های اصلی استحکام انقلاب»، «تضعیف همه‌جانبه با استفاده از ابزار مختلف»، تغییر در معادله قدرت و سیاست داخلی با تغییر نگرش مسئولان و «شبکه سازی» (معینی پور، غریبان، ۱۳۹۸: ۱) از جمله سناریوهای پیدا و پنهان ارتجاعی دشمنان انقلاب است که به منظور بازگشت‌پذیر کردن انقلاب از درون و همچنین امکان بازگشت‌پذیری از بیرون به واسطه پروژه «نفوذ» در جریان می‌باشد.

از نظر گلدستون، برای شروع گسترش نسل جدیدی از نظریه‌های انقلابی، بهتر است، به جای تهیه فهرستی از عوامل وقوع یک انقلاب، آن را به عنوان یک معلول در نظر بگیریم و بر روی عواملی تمرکز کنیم که ثبات یک حکومت را تضمین می‌کند. تضعیف این عوامل راه را برای رهبری انقلابی، ایدئولوژی و همزادپنداری باز می‌کند تا در کنار عواملی مانند فشار داخلی و درگیری نخبگان یک انقلاب را پایه‌ریزی کنند (گلدستون، ۱۳۹۷: ۱). به نظر ایزدهی (۱۳۹۷) انقلاب اسلامی نه فقط به دنبال ایجاد یک «نظام سیاسی ساختاری» یعنی، یک حکومت مبتنی بر آموزه‌های دینی، بلکه در پی تأسیس یک «نظام معرفتی» نیز هست که بر آموزه‌های دینی مبتنی بوده و توانایی اداره جامعه وسیع و حکومت دینی را داشته باشد.

«انقلابی ماندن» و «انقلابی بودن» در یک نظام انقلابی به مفهوم حرکت‌های خارج از هنجارها و قاعده‌ها و قوانین نیست، بلکه توجه و عمل به آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب و نهضتی است که نظام

سیاسی را تأسیس و برپا کرده است (اصلانی، ۱۳۹۷: ۵) هر انقلابی را ماهیتی است که نشانه هویت و نیات مطلوب و مورد توقعش محسوب می‌شود. (یزدانی، قاسمی و شاه قلعه، ۱۳۹۰: ۲۰۶). با تفکیک قائل شدن میان تغییر تعادلی و تغییر ساختاری، «نظام انقلابی» در عین انعطاف در روش‌ها و اشکال، در موقعیت‌ها و شرایط گوناگون با حفظ آرمان‌ها و اصول انقلابی به حیات خود ادامه می‌دهد؛ به تعبیر دیگر حرکت نظام انقلابی با توجه به مثلث مطلوبات و مقدورات و محذورات شکل می‌گیرد که این به معنای عدول از آرمان‌ها و پذیرش و تسلیم واقعیت‌ها شدن نیست، بلکه واقع‌بینی و تغییر واقعیت‌ها به سمت تحقق مطلوبات با توجه به مقدورات و رفع محذورات است (اصلانی، ۱۳۹۷: ۵). طرح یک آگاهی انقلابی، یک کمال سیاسی، در ملت ایران به توفیق الهی به وجود آمده است که می‌تواند تفکیک کنند بین نظام انقلابی «امت و امامت» و بین تشکیلات دیوان‌سالاری؛ [باینکه] در یکجا انتقاد دارند، اما از اصل نظامی که به وسیله‌ی انقلاب به وجود آمده است، با همه‌ی وجود دفاع کنند (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۶/۱۱/۲۹). نظریه مختار این مقاله نظریه نظام انقلابی، مقام معظم رهبری است که در بیانیه گام دوم انقلاب نیز تصریح دارند: "انقلاب اسلامی همچون پدیده‌ای زنده و بارزاده، همواره دارای انعطاف و آماده تصحیح خطاهای خویش است، اما تجدیدنظر پذیر و اهل انفعال نیست. به نقدها حساسیت مثبت نشان می‌دهد و آن را نعمت خدا و هشدار به صاحبان حرف‌های بی‌عمل می‌شمارد، اما به هیچ بهانه‌ای از ارزش‌هایش که بحمدالله بایمان دینی مردم آمیخته است، فاصله نمی‌گیرد. انقلاب اسلامی پس از نظام سازی، به رکود و خموشی دچار نشده و نمی‌شود و میان جوشش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی تضاد و ناسازگاری نمی‌بیند، بلکه از نظریه‌ی نظام انقلابی تا ابد دفاع می‌کند."

در این تحقیق، سؤال نظریه نظام انقلابی چیست؟ به عنوان پرسش آغازین مطرح و براین اساس تبیین مختصات این نظریه و معرفی ابعاد، مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و زمینه‌ها، عوامل تأثیرگذار و موانع، راهبردهای پیاده‌سازی نظام انقلابی و مدل مدیریتی در زمره اهداف پیگیری شده است.

روش‌شناسی تحقیق

جهت‌گیری پژوهش بنیادی و هدف آن اکتشافی می‌باشد زیرا ارائه الگو و تولید دانش و درک بهتر از نظام انقلابی بر اساس نتایج تحقیق، مدنظر است. رویکرد پژوهش استقرایی و مفاهیم در قالب مقوله‌ها و قضیه‌ها تدوین شدند. این پژوهش با رویکرد کیفی راهبرد نظریه داده بنیاد، به بررسی و معرفی مدل نظام انقلابی پرداخته است. نظریه داده بنیاد یک نوع روش پژوهش کیفی است که به طور

استقرایی یک سلسله رویه‌های منظم را به کار می‌گیرد تا نظریه‌ای درباره پدیده مورد مطالعه ایجاد کند (اشتراوس و کوربین، ۲۰۰۸). داده‌ها از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و به صورت هدایت کلیات و گروه‌های کانونی گردآوری شده است. جامعه آماری در بخش اسنادی بررسی اندیشه رهبران انقلاب اسلامی و در بخش میدانی مصاحبه با خبرگان و اساتید به تعداد ۱۸ نفر از طریق نمونه‌گیری گلوله برفی است. از خبرگان خواسته شد که پرسشنامه ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های نظریه نظام انقلابی را تکمیل نمایند و به سؤالات مصاحبه پاسخ دهند. برای نمونه برخی از سؤالات مصاحبه ذکر می‌گردد: لطفاً خودتان را به طور کامل معرفی نمایید. شما نظریه نظام انقلابی را چگونه تعریف می‌کنید؟ چه ویژگی‌ها، رفتار و روش‌هایی را برای یک نظام انقلابی برمی‌شمارید؟ تمایز اصلی نظام انقلابی با سایر نظام‌های غربی و متداول در چیست؟ جایگاه نظام انقلابی در تحقق تمدن نوین انقلابی اسلام چگونه است؟ زمینه‌های ایجاد یک نظام انقلابی چیست؟ موانع تداوم نظام انقلابی در جامعه ایران چیست؟ و غیره.

مؤلفه	نوع
ماهیت پژوهش	بنیادی
نحوه انجام پژوهش	رویکرد کیفی
پارادایم حاکم بر پژوهش	تفسیری
رویکرد پژوهش	استقرایی
راهبرد پژوهش	نظریه داده بنیاد
منبع گردآوری داده‌ها	مصاحبه‌های عمیق، گروه‌های کانونی
روش تجزیه و تحلیل داده‌ها	داده بنیاد/ساخت‌گرا

جدول (۳) - پیاز فرایند پژوهش

مبانی و چارچوب نظری

انقلاب

مفهوم «انقلاب» در دیدگاه اندیشمندان دارای تعاریف متفاوتی است که هر یک از آن‌ها به نوعی

خاص بدان پرداخته‌اند. والتر لاکویر^۱ مفهوم انقلاب را تلاش برای ایجاد و تحول بنیادین در سیستم حکومتی، تعریف کرده است. کارل مارکس الهام اصطلاح «انقلاب» را به مفهوم تغییری ارزشمند و مترقی و کاستن نابرابری و ایجاد عدالت بیشتر به کار برده است، نویسندگان دیگر، انقلاب‌ها را ضرورتی برای ایجاد پیشرفت اجتماعی و به مفهوم دوران هرج و مرج و کشمکش بی‌قیدوبند برای قدرت که نتایج مخربی دارد استفاده کرده‌اند. هانتینگتون (۱۹۶۸: ۲۶۴) انقلاب را یک حرکت سریع و ناگهانی در ارزش‌ها و باورهای مسلط، رهبری و حاکمیت سیاسی برای بازگرداندن ارزش‌های اجتماعی قدیم توأم با زور و خشونت داخلی تعریف کرده است. چالمرز (۱۳۶۳)، نیز انقلاب را جلوه‌ای از خشونت و یک شیوه راه‌یابی به مفهوم انقلاب می‌داند. پیروزی انقلاب اسلامی ایران یکی از بزرگ‌ترین پدیده‌های تاریخ در قرن بیستم و در زمره مهم‌ترین جنبش‌های سیاسی - اجتماعی به‌شمار می‌آید که تعاریف موجود و نیز نظریه‌های انقلاب را به چالش کشید و ضرورت ارائه تعریف جدیدی از انقلاب و نظریه‌های انقلابی را به دنبال آورد.

حضرت امام خمینی^۳ خصوصیات انقلاب اسلامی را به برخورداری از پشتوانه عظیم فلسفه و فقه و معارف شیعه در طول هزار سال، انقلاب اجتماعی همه جانبه همراه با تحول بنیادین در زندگی انسان‌ها، استواری بر پایه فرهنگ و اعتقاد و ایمان در مراحل اوج‌گیری و سازندگی انقلاب، بهره‌مندی از رویکرد ارزشی و هدف‌گیری اصلاح مفاسد جهانی و بشری، حاکم‌سازی فرهنگ توحیدی به‌جای فرهنگ الحادی و استبدادی و شکل‌گیری بر مبنای نظم و انضباط انقلابی می‌داند. رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای نیز انقلاب را یک تفسیر اسلامی و الهی و یک تحول اخلاقی، فرهنگی و اعتقادی می‌داند که به دنبال آن‌ها تحول اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و آنگاه رشد همه جانبه ابعاد انسان‌ها می‌آید (شفیعی، ۱۳۸۵: ۳۲-۷).

انقلاب‌ها با توجه به اهداف و رسالتی که برای خود قائل هستند، به دودسته کلی تقسیم می‌شوند:
اول: انقلاب‌های ناظر بر وضعیت مادی؛ دوم: انقلاب‌های ناظر بر وضعیت معنوی.

درحالی‌که گونه نخست از انقلاب‌ها، تحول وضعیت موجود به منظور بهبود وضعیت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و یا فرهنگی شهروندان را مدنظر دارند؛ دومین دسته نگرش متفاوتی اتخاذ کرده، با تعریف اهداف فرا مادی چون بسط ارزش‌هایی خاص، یا تحقق الگوهای ویژه‌ای از زندگی و مفاهیمی از این قبیل که جنبه کیفی دارند، به امر انقلاب اهتمام می‌ورزند. البته باید توجه داشت که گونه شناسی بالا ناظر بر «آیده‌آل تایپ‌ها» (مطابق گفتمان وبری) است و در عالم خارج معمولاً گونه-

۱ Walter Laguer

های ترکیبی وجود دارد که غلبه در آن با «مادی‌گرایی» یا با «معنویت‌گرایی» است. از این منظر می‌توان نسبت منطقی بین این دو مقوله را عموم و خصوص من وجه ارزیابی کرد. بدین معنا برخی انقلاب‌ها بانگیزه و رسالت «معنویت‌گرایانه» به وجود می‌آیند و برخی خیر. همچنین می‌توان اظهار داشت که ضرورتاً معنویت‌گرایی یا مادی‌گرایی به انقلاب منتهی نمی‌شود، درحالی‌که می‌توان تصویری از هر دو مقوله نیز داشت (منصوری و همکاران، ۱۳۸۱: ۱۵۷).

اما در ارتباط با انقلاب اسلامی ایران، شاهد تحقق «الگوی تلفیقی» می‌باشیم. در این الگوی تلفیقی، ارتباط دو حوزه موردنظر به شکل اقماری برقرار می‌گردد. به این صورت که ساختار انقلاب اسلامی را می‌توان به دو ساخت اصلی تفکیک کرد: اول: ساخت مرکزی که مشتمل بر ارزش‌های عالی اسلامی است، دوم: ساخت پیرامونی که مشتمل بر ملاحظات و اهداف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. از این منظر هدف نخستین انقلاب اسلامی، ارتقای روح انسانی و تربیت الهی اوست تا از این طریق فضای معنوی موردنظر اسلامی پدید آید. در این سطح، «اسلام» مدنظر است و غیراز آن هیچ عاملی موردتوجه نیست. معمار انقلاب اسلامی، حضرت امام(ره) در تحلیل این سطح از انقلاب اسلامی است که اظهار داشته‌اند: «ما که نهضت کردیم برای اسلام نهضت کردیم. جمهوری ما جمهوری اسلامی است ... نهضت برای اسلام همان دنبال نهضت انبیاء است» (صحیفه نور، ۱، ۱۱۵). حضرت امام(ره) در نقد حکومت محوری می‌فرمایند: «عهده‌دار شدن حکومت فی حد ذاته شأن و مقامی نیست، بلکه وسیله انجام وظیفه و اجرای احکام و برقراری نظام عادلانه اسلام است.» (ولایت فقیه، ۵۹). البته این تنها یک چهره از انقلاب اسلامی است که معرف «معنویت‌گرایی» است همچنین تأکید حضرت امام(ره) بر این نکته که اسلام عزت، اقتدار، پیشرفت و نظم را به جامعه باز خواهد گردانید، حکایت از رسالت مادی انقلاب اسلامی دارد. انقلاب اسلامی جامع هر دو بعد مادی و معنوی بوده است. انقلاب اسلامی اگرچه «معنویت‌گرایی» را در کانون خود دارد و از این حیث شبیه الگوی «انقلاب‌های معنویت‌گرا» می‌باشد، اما نباید فراموش کرد که برای «بسط معنویت» اصلاح «وضعیت مادی» را به جد مدنظر دارد و در نتیجه «ارتقای معنوی» و «اصلاح مادی» را توأمان در درون خود دارد.

از ترمیدور ایرانی تا نظام انقلابی

در ادبیات محافظه‌کار مطالعات انقلاب، یک انقلاب حاصل یک تب تند است. یک بیماری و وضعیت غیرعادی است که دیر یا زود بهبود می‌یابد و شرایط به حالت عادی برمی‌گردد. یکی از صریح‌ترین

ایده‌ها در این زمینه را کرین بریتون پرورنده است. این نظریه مدعی است انقلاب‌ها فارغ از همه‌ی فرق‌های جزئی، از قوانینی کلی و مشترک پیروی می‌کنند. در تاریخ طبیعی‌ای که وی برای انقلاب تصویر می‌کند، همه‌ی انقلاب‌ها پس از دوره‌ای انقلابی‌گری فرومی‌نشینند و به شرایط عادی پیش از انقلاب بازمی‌گردند. بریتون این بازگشت را تحت عنوان ترمیدور بررسی می‌کند. اگرچه این نظریه در تصویر و تحلیل این بازگشت تنها نیست و انتظار بازگشت به شرایط عادی، روحی است که در دیگر نظریه‌های انقلاب نیز کم‌وبیش سرگردان است (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت امام خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۳/۱۵). نظریه ترمیدور و سایر نظریات همچون نظریات مارکسیستی، که از آن‌ها نوعی جبر و حتمیت در روند انقلاب استفاده می‌شود، به هیچ روی قابل پذیرش نیست؛ چراکه این‌گونه نظریات، عمدتاً با رویکردی جامعه‌شناسانه تدوین گردیده‌اند و نقش اراده افراد را در تحولات اجتماعی نادیده انگاشته‌اند. در واقع، هیچ چرخش و ترمیدوری در انقلاب‌ها رخ نخواهد داد، مگر آنکه در افراد جامعه شاهد نوعی چرخش و ترمیدور باشیم. انسان‌ها با اراده خود می‌توانند با در نظر گرفتن آسیب‌ها و آفت‌های متوجه یک انقلاب راهکارهای مناسبی برای مقابله با آن آسیب‌ها و آفت‌ها بیابند و ارزش‌های انقلاب را همچنان حفظ نمایند و نیز می‌توانند با نادیده انگاشتن آسیب‌ها و آفت‌ها، زمینه چرخش انقلاب را فراهم نمایند. بنابراین، هر تغییر و تحولی در انقلاب‌ها به اراده افراد بستگی دارد این‌گونه نیست که جبر تاریخی، هر انقلابی را به سمت چرخش و ترمیدور سوق دهد (شبان‌نیا، ۱۳۹۱: ۱۳۱)

پرسشی که این نظریه و نظریه‌های جامعه‌شناسی انقلاب در مورد انقلاب اسلامی طرح می‌کند، ترمیدور انقلاب ایران است. انقلاب اسلامی ایران چه هنگام فرومی‌نشیند؟

انقلاب اسلامی، یک انقلاب تکاملی و نه ترمیدوری است؛ زیرا آرمان‌های آن، آرمان‌هایی تاریخی مصرف‌دار نیستند و این‌گونه نیست که سیل گذر زمان، آرمان‌های این انقلاب را با خود ببرد. علاوه بر این، مردم انقلابی و رهبر انقلابی نیز همواره پاسدار آرمان‌های این انقلاب هستند و اجازه تخطی از آرمان‌های انقلاب را به هیچ‌کس نمی‌دهند؛ زیرا انقلاب در مکتب انقلاب اسلامی، «صیورتی دائمی» و ضرورتی همیشگی است. لذا این انقلاب، انقلابی تکاملی است که خود را در «مسیر شدن» و نه پایان می‌داند؛ مگر آنکه آرمان‌های انقلاب تحریف شود و افراد انقلابی و کنش‌های انقلابی طرد و به حاشیه رانده شوند (قربانی، ۱۳۹۷: ۳۱). در ساحت نظریه امامت و امت، انقلاب کبیر اسلامی ایران یک بیماری نیست تا دوران ترمیدور و نقاهتی داشته باشد، بلکه کوششی است برای یک رهایی تکاملی از بیماری‌هایی که دست‌کم در دو سده‌ی اخیر همواره همراه تاریخی‌مان بوده است. کوشش استقلال

خواهانه، آزادی خواهانه، عدالت خواهانه و معنویت خواهانه‌ای است برای رهایی از بیماری استعمار، استبداد، استثمار و انحطاط فرهنگی. خواست‌هایی که همواره و در پی رسیدن به سطحی از آن‌ها، سطوح بالاتری هم هست. در سطح امامت، امام با اجتهادی انقلابی به بازتولید و بسط معنای و مفاهیم انقلابی می‌پردازد، افق‌های جدیدی در ساحت اندیشه‌ی انقلاب گشوده می‌شود و مفاهیم جدیدی خلق می‌گردد. در بستر این گشایش مفهومی است که نیروی معطوف به انقلاب اسلامی امکان‌های جدیدی برای کنش معطوف به انقلاب می‌یابد و سطح متکامل‌تری از انقلاب اسلامی را بازتولید می‌کند (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت امام خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۳/۱۵)

نظریه نظام انقلابی

نظریه نظام انقلابی توسط مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۷ و در فرازهایی از بیانیه گام دوم انقلاب مطرح و در چارچوب نظریات نوین حکمرانی اسلامی مورد توجه است. به نظر می‌رسد ایشان نظریه نظام انقلابی را در عرصه حیات اجتماعی بشر مطرح نموده‌اند که توانایی و کارآمدی دین را در اداره این حیات به اثبات رسانده و آن را نظامی مردمی، مستقل و مبتنی بر ارزش‌های اصیل و نظام مبتنی بر آزادی فکر و عدالت اجتماعی معرفی می‌نمایند. از نظر ایشان بهترین شکل سازمان اجتماعی همان چیزی است که ایشان آن را «نظام انقلابی» می‌نامند. این نظریه درست در نقطه مقابل نظریه نظم نوین جهانی قرار دارد.

استراتژیست‌های آمریکایی نظیر کسینجر و برخی از چهره‌ها و مسئولین غیرانقلابی کشور این جمله را تکرار می‌کنند که ایران باید بین دو گزینه‌ی «دولت- ملت» بودن یا «نهضت انقلابی» بودن، یکی را انتخاب کند. برخلاف این، در بیانیه گام دوم انقلاب بر مفهوم راهبردی «نظام انقلابی» تأکید شده است. این دو باهم تناقضی ندارند چراکه اولی ساختار را نشان می‌دهد و دومی آرمان را. گرفتن انقلاب از جمهوری اسلامی به معنی گرفتن آرمان و هویت از آن است. نظام انقلابی به معنی جستجوی واقع‌بینانه‌ی آرمان‌های یک ملت است. نظام سیاسی بدون ارزش هرگز نمی‌تواند مولد «قدرت نرم» باشد و لذا هرگز نمی‌تواند داعیه‌ی حرف جدید در روابط بین الملل را داشته باشد. فهم این مسائل نشان می‌دهد چرا تأکید بر عنصر انقلاب و چیستی معنای آن در عرصه‌ی سیاست خارجی اهمیت دارد. به عبارت دیگر، انقلاب اسلامی باعث پیشرفت و قدرت‌یابی جمهوری اسلامی شده است (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۲/۷)

نظریه نظام انقلابی از وصیت‌نامه سیاسی - الهی حضرت امام خمینی(ره) این گونه تعبیر می‌شود

که به کلیه کشورهای اسلامی و مسلمانان جهان سفارش دارند همه ضمن اجتماع در زیر پرچم اسلام و دفاع از محرومان جهان، به سوی تشکیل یک دولت اسلامی مرکب از جمهوری‌های مستقل و آزاد پیش روند. ایشان در این نظریه، موقعیت دولت‌ها را در سه سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی در نظر گرفته‌اند. برای سطح ملی؛ تشکیل جمهوری‌های مستقل و آزاد، در سطح منطقه‌ای تشکیل دولت اسلامی مرکب از جمهوری‌های آزاد و مستقل مدنظر بوده و در نهایت تشکیل تمدن نوین اسلامی در سطح جهانی مطرح می‌باشد.

عنصر اساسی پیشرفت و ارتقای یک کشور در هر سه سطح با در اختیار داشتن توده‌های مردمی است که بتواند ضمن افزایش آگاهی‌ها و مهارت‌های سیاسی و اجتماعی آن‌ها، بسیج و سازمان‌دهی‌های لازم را برای حمایت و پشتیبانی از سایر ملت‌های مستضعف و محروم انجام دهد. کشورهای اسلامی باید برای تحقق تمدن نوین اسلامی به همدیگر نزدیک شده و وحدت و اخوت اسلامی داشته باشند. موقعیت دولت‌ها در این نظریه با توجه به تمایزات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی میان آن‌ها در این نظریه متفاوت است و کشورهای اسلامی برای تحقق تمدن نوین انقلابی باید با نظام سلطه و استکبار به مبارزه برخاسته و رابطه خود را با غرب قطع نمایند. در صورت ضرورت رابطه، باید مواظب باشد که در نهایت تحت استعمار و وابستگی غرب قرار نگیرند. نظام انقلابی که از متن ایمان و معرفت اسلامی پدید آمده، میان جوشش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی، تضاد و ناسازگاری نمی‌بیند و دامنه‌ی عمل جهانی و منطقه‌ای دارد و ضمن داشتن تأثیر اساسی در منطقه، دارای منطق قوی در مسائل جهانی است.

پس از تعریف نظام و انقلاب به صورت مفرد با ضمیمه کردن آن‌ها به خوبی می‌توان معنا و تعریف «نظام انقلابی» را دریافت. مسلماً مراد از نظام انقلابی، وجود تحولات عمیق و بنیادینی سیاست، فرهنگ و اقتصاد یک مملکت بوده و در نهایت یک برنامه اجرایی جهت اداره امور ارائه می‌دهد. براین اساس عواملی که نظریه نظام انقلابی ارائه شده توسط مقام معظم رهبری را در نظر غربی‌ها از نظام‌های انقلابی سیاسی صرف تمایز می‌سازد، عبارت‌اند از: تحول انسانی و اجتماعی از اشتراکی به ایدئولوژی اسلامی؛ متدلوژی فعالیت اجتماعی؛ تاکتیک‌ها؛ به کارگیری شعارهای اسلامی از تاریخ اسلام؛ محوریت مسجد جهت سازمان‌دهی و شبکه ارتباطی؛ بیداری اسلامی توده‌ها و آمادگی آن‌ها برای شهادت باهدف استقرار حکومت اسلامی که یگانه هدف آن فعل به اهداف انسانی و مدنی و حذف بی‌عدالتی، استثمار و استقرار عدالت از سراسر جهان می‌باشد.

مفهوم نظام انقلابی را می‌توان این‌گونه بیان کرد: نظامی از نظامات سیاسی دنیا است که در آن:

(۱) همه مسلمین یک منطقه بسیج می‌شوند تا اراده و تلاش ایشان غیرقابل انکار و شکست گردد،
 (۲) رهبری برمی‌گزیند که پایبند به اهداف مدنی اسلام باشد و دنبال منافع یک قشر خاص نباشد؛
 (۳) نیروهایی که آزاد می‌شوند، قادرند جامعه را در همه سطوح داخلی بازسازی نمایند؛
 (۴) نظام اجتماعی اعتماد و پایداری لازم جهت مواجهه با جهان خارج را بر اساس شرایط خود کسب می‌نماید (حشمت‌زاده، ۱۳۹۰: ۳۴؛ با اندکی دخل و تصرف). بنابراین طبق تعریف فوق‌الذکر از نظام انقلابی می‌توان ادعا کرد که اولین پیش‌نیاز آن، نفی کامل ساختار ایدئولوژیکی نظام جهانی کفر موجود در شکل نظام جهانی است. این نفی شامل ساختارهای نهادی نظام جهانی نیز می‌شود که به شکل نظام کشور - ملت بالأخص در جهان اسلام وجود دارد. بنابراین نظام انقلابی استقرار یک نظام جامع و کامل اسلامی و تلاش برای اجرای مقررات، قوانین و برنامه‌های اسلامی در کلیه شئون زندگی خویش است. این نظامی با آرمان الهی و حاکمیت اسلام و برخوردار از روحیه انقلابی، با اتخاذ شجاعانه مواضع مستقل اسلامی، بدون وابستگی به دستگاه قدرت‌های ظالم دنیا، بر زبان آورنده علنی آرمان‌ها، آرزوها و خواست‌های خود و پیگیری آن‌ها و نترس در مقابل اخم قدرت‌ها، دست نشانده‌گان آن‌ها و حکومت‌های فاسد، طرفدار طبقات مستضعف و محروم دنیا و نظام آکنده از معنویت و اخلاق است (برگرفته از فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای)

چارچوب تحلیل نظام انقلابی

اصلی‌ترین رسالت یک نظریه سیاسی جامع و مانع، تحلیل منطقی پدیده سیاسی موردنظر به معنای تبیین ابعاد و جوانب موضوع در یک الگوی منسجم و هماهنگ می‌باشد. یعنی معرفی قضایا و مسائل مرتبط با یکدیگر در مورد آن پدیده به گونه‌ای که نهایتاً به یک علت‌یابی صحیح و معقول در ارتباط با به وجود آمدن آن پدیده سیاسی و نیز آثار و لوازمش بپردازد.

در رابطه با تحلیل نظام انقلابی بایستی سه مسئله موردتوجه قرار گیرد: اولاً، انقلاب، یعنی یک حرکت بزرگ و روبه جلو، که این حرکت هرگز ایستایی ندارد و به طور دائم پیش رفته است (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹/۱۲/۹). ثانیاً نظام انقلابی نمونه‌ای منحصر به فرد از قیام یکپارچه توده‌های مسلمان علیه نظام فاسد حاکم و بر اساس ایده‌آل‌ها و آرمان‌های مکتب دینی هست و حتی تعبیر «مشابه انقلاب‌های دیگر» نیز در مورد آن صادق نیست. ثالثاً عدم کارایی تئوری‌ها و چارچوب‌های تحلیلی موجود که قابل انطباق بر ماهیت این نوع نظام نبوده و نمی‌تواند تمایز اساسی آن را با سایر رخدادهای سیاسی روشن سازد. زیرا عمدتاً بر پایه نگرش‌های مادی‌گرایانه به تحلیل انقلاب‌ها

می‌پردازند. بعضی از نظریات غربی (معاصر) فلسفه انقلاب را در رابطه متقابل غیر صنعتی بودن، عدم ثبات و تعادل اجتماعی و سپس وقوع انقلاب جستجو می‌کنند و در نوع مارکسیستی‌اش، مسائل اقتصادی و تضادهای اجتماعی به عنوان منشأ اصلی تلقی می‌گردد و در نهایت نیز اعتقاد به جبر تاریخی و حاکم بر سرنوشت انسان‌ها. دستیابی به تئوری تحلیلی نوینی برای شناخت ماهیت و حقیقت نظام انقلابی امری لازم بوده و از این رو ترکیب دو روش تحلیلی منطقی و تاریخی برای تحلیل نظام انقلابی با ابتدا بر اندیشه فکری مقام معظم رهبری چارچوب کار این پژوهش بوده است. در روش تحلیلی منطقی، چهار عنصر اصلی در تحلیل عقلی یک شیء مورد سنجش قرار می‌گیرند. آن چهار عنصر عبارت‌اند از: «مبانی» (قانون و علت)، «مواد» (اجزاء و عناصر)، «روابط» (نحوه ترتیب اجزاء) و «اهداف» (آثار و نتایج) و غرض از این نوع نگرش سیستمی، شناخت «ابعاد مکانی» یک موضوع است. در روش تحلیلی تاریخی که به دنبال شناسایی «ابعاد زمانی» پدیده مورد نظر هست پس از طی مراحل شناخت «تغایری» و «تغییری» به بررسی «علل» و «علت‌العلل‌ها» پرداخته می‌شود. «شناخت تغایری» به معنای شناسایی خصوصیات و اختلافات شیء در حالت ایستا و «شناخت تغیری» به معنای بررسی سیر مراحل و مراتب رشد و تحول موضوع مورد نظر و «شناخت علت و علت‌العلل» به معنای شناسایی قوانین حاکم بر سیر رشد پدیده و بررسی فلسفه حاکم بر قوانین آن خواهند بود.

مبانی فلسفی نظام انقلابی

در جدول زیر گزاره‌ها و پیش‌فرض‌های فلسفی نظام انقلابی دسته‌بندی شده است:

جدول (۱) پیش‌فرض‌های فلسفی نظریه نظام انقلابی

مؤلفه‌ها	ابعاد
خدماحور، کل‌گرا و غایت‌گرا	هستی‌شناسی
کمال‌گرا و جمع عقل و احساس	انسان‌شناسی
جمع جامعه‌شناختی و روان‌شناختی (مردم‌شناسی)	روش‌شناسی
جمع عدالت و آزادی	اجتماعی
جمع حقیقت و واقعیت یا مطلق و نسبی بودن ارزش‌های اخلاقی	فلسفه اخلاق
جمع مطلق و نسبی بودن شناخت انسان	معرفتی
جمع دولت حاکم و دولت ناظر	سیاسی
جمع انقلاب و اصلاح	فلسفه اجتماعی

حقوقی	جمع قانون به مثابه محافظ ارزش‌های اجتماع و ضامن منافع فرد
حکومتی	جمع رهبران کاریزماتیک و رهبران مردمی و غیر کاریزما
بنیان اجتماعی	جمع خانواده‌گرایی و دوری از خویشاوند گرایی
دانشی	جمع دانش مردمی و فطری (دانش برخاسته از زندگی مردم) و علمی
شعار جهانی	جمع امنیت، عدالت و فراوانی

مقایسه مبانی نظام انقلابی و نظام رقیب

نظام انقلابی بر اصول لا متغیر وحی و حق‌محوری متکی است و تمایزش با اشکال دیگر نظام‌ها این‌که آن‌ها بر اساس آموزه‌های مادی حرکت می‌کنند. عمده تمایزها در جدول (۲) دسته‌بندی شده است.

جدول (۲) مقایسه مفاهیم اساسی نظریه‌های نظام انقلابی و رقیب

(منبع: اقتباس از علی احمدی، ۱۳۸۳: ۴۳).

مفاهیم	نظام انقلابی	نظام غربی
عناوین	انقلاب به نام خدا، معنویت، دینی، مستضعفین، اسلام انقلابی، سلطه ستیزان، انقلاب اسلامی، خداجویان، عدالت خواهان، پابرهنگان	لیبرال دموکراسی، سرمایه‌داری، سلطه‌گران، مستکبران، امپریالیست‌ها، کافران، مشرکان، منافقان، جنگ‌طلبان، طاغوتیان،
اهداف	آزادی و رهایی توده‌های مردم از زنجیر اسارت و بردگی ظالمان، تقابل و رهایی از هر نوع سلطه	به اسارت و بردگی کشاندن توده‌های مستضعف، حفظ، تداوم و گسترش سلطه و استثمار جوامع
اصول مسلم	استقلال، آزادی و مردم‌سالاری دینی	اومانسیسم، لذت‌گرایی و جهان‌بینی مادی
کار ویژه‌های دولت	مردم‌سازی، مردم‌داری، حمایت از دولت‌های هم‌سو و نهضت‌های آزادی‌بخش و بازسازی آن‌ها	مردم‌داری و حمایت از دولت‌ها به قصد سلطه بیشتر بر آن‌ها
روش‌ها	برنامه‌ریزی با نگاه به آرمان‌ها و ارزش‌ها	خرد ابزاری
مبدأ قانون-گذاری	کشف و استنباط قوانین الهی و تطبیق آن بر نیازمندی‌های انقلاب	تمایلات، خواسته‌ها، منافع دنیوی و گرایش‌های فعلی و زودگذر زمامداران
زمامداران و کارگزاران	اخلاقی و معرفتی، وفاداری به آرمان‌های انقلاب، علم، دین، عدالت، تقوا، کفایت و مدیریت، شجاع و آگاه به زمان بودن، طرفدار مستضعفین	لا اقتضاء، بدون پیش شرط، منوط به عرف جامعه، توانایی نسبی مدیریت کلان اجتماعی و وفادار به حزب حاکم
مشروعیت	اتکال به خدا، ایمان به هدف و اعتماد به مردم	وراثت، قهر و غلبه، قرارداد اجتماعی و ...

مفاهیم	نظام انقلابی	نظام غربی
مدیریت	مدیریت جهادی	مدیریت غربی
نقش مردم در نظام	مستقیم در پیدایش، پیروزی، تداوم و ریشه دواندن انقلاب، حرکت عمومی مردم و توده‌ها	نقش مستقیم در قالب یک حزب فعال سیاسی یا نظامی
فرهنگ	سلطه زدایی و جهاد در برابر ظلم بین‌المللی	سلطه طلبی
اقتصاد	اقتصاد مقاومتی	اقتصاد سرمایه‌داری و مساوات طلب
سبک زندگی	خدامحوری	لذت‌گرایی
تعلیم/تربیت/علم/فناوری	انتقال تومانی ارزش‌های الهی، انقلابی، به افراد در خدمت و در اختیار عموم ملت‌ها و در جهت رفاه و آسایش عمومی (در راستای صلح)	پرهیز از ارزش‌های الهی در فرایند تربیت در خدمت و انحصار صاحبان قدرت و به‌عنوان ابزار قدرت (در راستای جنگ)
حد آزادی	حدود اخلاقی و مصالح فرد و جامعه باملاحظه آزادی دیگران، آزادی از بند نفس و از ستمگری	غیراخلاقی، دارای منابع مادی، قانون و پایمال نکردن آزادی دیگران
ارزش‌ها	جاودان و دائمی و از بین نرفتن آن‌ها باگذشت زمان و تغییر مکان (شجاعت، عدالت طلبی، ظلم ستیزی، ...)	در حال تغییر بودن ارزش‌ها به طور مرتب از زمانی به زمان دیگر و مکانی به مکان دیگر ترجیحات، کمبودها، امیال و نیازهای انسان‌ها
دین و سیاست	پیوستگی، تلازم و این‌همانی، سیاست ذیل دین و تحت هدایت و نظارت آن.	گسستگی؛ استقلال حوزه سیاست از حوزه دین، عدم مداخله دین در امور سیاسی
دین و دولت	پیوستگی	گسستگی
دین و مردم	حاکمیت مردم بر سرنوشت خویش در چهارچوب دین	ناسازگاری آموزه‌های دینی با ارزش‌های دموکراتیک
جامعه و سیاست	پیوستگی امر سیاسی و امر اجتماعی، جامعه تحت هدایت سیاست	گسستگی؛ استقلال حوزه مدنی از حوزه سیاسی، سیاست تحت‌الشعاع جامعه
مبانی قدرت	قدرت نرم به عنوان قدرت اصلی و قدرت سخت نیز مکمل و در خدمت قدرت نرم	قدرت سخت به عنوان قدرت اصلی و قدرت نرم در خدمت قدرت سخت
مبانی فکری و اندیشه‌ای	اسلام‌گرایی، الهیات رهایی‌بخش و مردم‌سالاری دینی با تکیه بر معنویت، عدالت و اخلاق	ماتریالیسم، سکولاریسم، لیبرالیسم و ناسیونالیسم
منافع ملی	منافع توده‌های مردم	منافع صاحبان قدرت و طبقه حاکم
حاکمیت	از مردم، برای و در خدمت مردم (حکومت الله)	حکومت بر مردم، مردم در خدمت حکومت
نوع مقابله و منازعه	مقاومت و قیام‌های مردمی، دفاع همه‌جانبه، تقویت قدرت بازدارندگی	جنگ‌های کلاسیک با استفاده از سلاح‌های کشتار انبوه، ترور و تحریم‌های بی‌سابقه

مفاهیم	نظام انقلابی	نظام غربی
دولت - مردم	راهبر و رهرو (محبت آمیز)	بر پایه رابطه حاکم و محکوم (آمرانه)
رابطه دولت‌ها با یکدیگر	دولت اسلامی مرکب از جمهوری‌های مستقل آزاد	رابطه عمودی و سلسله مراتبی
ملاک سیاست	عدالت (امانت)	قدرت (منفعت و طمع)
نهادها - اثرگذار	گروه‌های اجتماعی و مردمی، احزاب و سازمان‌های و نهضت‌ها و دولت‌های برخاسته از مردم	دولت‌ها و اتحادیه‌های دولتی، سازمان‌های غیردولتی تحت نفوذ دولت‌ها و لابی‌ها
ساختار	نظام ملت - دولت (نظام انقلابی)	نظام دولت - دولت
ارتباطات و رسانه‌ها	دوسویه و در خدمت توده‌ها و محرومین (افزایش و رشد آگاهی‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و تکامل انسان‌ها)	یک‌سویه و در خدمت و انحصار صاحبان قدرت (حفظ نظام سلطه/تخدير توده‌ها)
پیشرفت	تعاون و همکاری جمعی و منافع جمعی	رقابت و حفظ منافع مادی (فردگرایی و تکاثر)

یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر متون مربوط به نظام انقلابی از متون فرمایشات و بیانات حضرت امام خمینی ره و مقام معظم رهبری و تجربیات عرصه انقلاب اسلامی و دفاع مقدس بررسی شد. سپس این متون مفهوم‌پردازی، مقوله‌بندی و بر اساس مشابهت، ارتباط مفهومی و خصوصیات مشترک بین کدهای باز، مفاهیم و مقولات (طبقه‌ای از مفاهیم) مشخص شدند.

شرایط علی: نتایج تحلیل محتوای پاسخ مصاحبه شونده‌ها به سؤالاتی مانند برداشت و تلقی آنان از نظریه نظام انقلابی و مؤلفه‌های مؤثر بر نظام انقلابی برای تحقق تمدن نوین انقلابی حاکی از وجود سه مقوله اصلی (ایجاد جامعه اسلامی توحید محور و عدالت گستر، ایجاد فرهنگ جهادی و ایجاد ساختار ارگانیکی در سازمان‌ها) در خصوص شرایط علی برای ایجاد پدیده مورد مطالعه است که کدهای باز مربوط به آن‌ها به شرح جدول (۳) است.

جدول (۳) - کدهای باز و مقوله‌های مربوط به شرایط علی

مقوله‌ها	کدهای باز	ایجاد جامعه انقلابی	شرایط علی
	قانون‌پذیری		
	ساده زیستی و نفی اشرافیت		
	داشتن باور و اعتماد نفس و نفی خودباختگی		
	داشتن روحیه استقلال‌طلبی و نداشتن وابستگی به قدرت‌های خارجی		

مردمی بودن				
پرداختن به برنامه‌های ارتقا و توسعه سبک مدیریت جهادی				
تحکیم و توسعه اخلاق و کرامت انسان در مدیریت				
توجه به آرمان‌ها و اهداف بالاتر از اهداف سازمانی	ایجاد فرهنگ انقلابی			
ایجاد فرهنگ کار و تلاش و کوشش مجاهدت‌آمیز و سخت				
مدیریت نهادگرایی به جای مدیریت بوروکراتیک				
تعالی معنویت و روح ایمان، جهاد، فداکاری و ایثار مردم مؤمن				
مقابله با ضد ارزش‌های انقلاب اسلامی				
اتکا به قدرت لایزال الهی				
توجه به انگشت اشاره و هدایت فقیه عادل				
ایجاد همدلی ملت و دولت و وحدت صفوف ملت و پرهیز از تفرقه				
ترویج فرهنگ مهدویت				
ترویج گفتمان مدیریت جهادی				
توجه به انسان به عنوان یک عامل استراتژیک و نه ابزاری			ایجاد ساختارهای انقلابی	
انعطاف‌پذیر و آماده‌ی تصحیح خطاهای خویش				
حضور دائم دستگاه کارآمد با نگاهی تیزبین و رفتاری قاطع در قوای سه گانه برای مبارزه واقعی با فساد				
حساسیت شدید به مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان				
دارای کارکرد حمایت از ملت‌های زیر ستم و جریان‌های آزادیخواه جهان و برخی دولت‌های مایل به استقلال				
مولد و تسهیل‌کننده مشارکت مردمی				
نگاه به توان و ظرفیت داخلی				

پدیده محوری: پدیده محوری مورد مطالعه در این پژوهش مدل نظریه انقلابی است که مشخصات مربوط به آن در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول (۴) - کدهای باز و مقولات مربوط به پدیده محوری

مقوله محوری	مقولات	کدهای باز
مدل نظریه انقلابی	جمهوریت	حضور دائمی مردم در صحنه‌ها
		مشارکت در اداره امور کشور
		نقش تعیین کننده مردم در ساختار نظام
		داشتن حق تعیین سرنوشت خود

	اسلامیت	نظارت همگانی
		سیاست‌گذاری معطوف به آرمان
		هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی راهبردی
		حاکمیت الهی
		عدالت
		اداره حکومت بر اساس موازین اسلامی و مطالبات مردم
		متصف بودن حاکمان به اخلاق اسلامی
		شرافت و کرامت انسانی توأم با مسئولیت در برابر خداوند
	انقلابی‌گری (حرکت انقلابی)	اسیر حدود تحمیلی نشدن
		قانع به گیرندگی قطره‌چکانی نشدن
		با امید دنبال اهداف انقلاب حرکت کردن
		با انگیزه، نشاط، اصرار و پیگیری تحقق اهداف انقلاب
		صریح، صادقانه، قاطع و جازم حرف خود را زدن
		بصیر و بینا بودن
		صراحت در اتخاذ مواضع انقلابی تحت هر شرایطی
		درک پیچیدگی‌های شرایط زمانه
		صریح و بدون رودربایستی، ترس و خجالت در مقابل دشمن، مواضع انقلاب و مبانی امام امت را بیان کردن
		استفاده از مفاهیم روشن و همه‌گیر در انتقاد و مواجهه با رژیم‌های فاسد
		آلوده نشدن اندیشه و عمل انقلابیون به مفاهیم سیاسی مدرن

شرایط زمینه‌ای: این پژوهش شامل سه مؤلفه رهبری نظام انقلابی، مدیریت نظام انقلابی و محیط جهان اسلام از مقوله‌های زمینه‌ای نظام انقلابی است. شرایط مذکور به شرح جدول (۵) است.

جدول (۵) - کدهای باز و مقوله‌های مربوط به شرایط زمینه‌ای

مقوله‌ها	کدهای باز	شرایط زمینه‌ای
رهبری نظام انقلابی	الگو و اسوه یک مدیر جهادی تمام‌عیار	
	ارائه تدابیر و نشان دادن جهت‌گیری‌های صحیح در بنبوچه مسائل	
	هدایت‌گری و تبیین خطوط کلی حرکت نظام	
	نظارت بر اجرای درست فعالیت‌ها و برنامه‌های مدیریت جهادی	
	داشتن شجاعت و عقلانیت در مقابل استکبار جهانی	

پرورش امید و نگاه خوش‌بینانه در مردم نسبت به آینده	مدیریت نظام انقلابی
مدیریت جهادی	
مدیریت تحول‌آفرین	
شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌های داخلی و سوق دادن آن‌ها در مسیر تحقق آرمان‌های نظام	
اعتماد و به کارگیری جوانان	
جهاد علمی	
مقاومت، بیداری و هوشیاری مسلمانان	محیط سیاسی اجتماعی کشور و جهان اسلام
ائتلاف و اتحاد جهان اسلام	
خودباوری و اتکای به نفس	
معنویت اسلامی	
شناخت دشمن و شیوه‌های دشمنی دشمن	

شرایط میانجی (مداخله‌گر): در پژوهش حاضر و بر اساس تحلیل محتوای مصاحبه‌ها و متون و فرمایشات دو مؤلفه به عنوان شرایط میانجی محیطی به شرح جدول (۶) شناسایی شد:

جدول ۶- کدهای باز و مقوله‌های مربوط به شرایط میانجی

مقوله‌ها	کدهای باز
شرایط میانجی (مداخله‌گر) و پیژگی‌های ایجابی (ساختار نظام، کارگزاران، هدف‌گذاری، رسانه)	تبعیت و نصرت ولایت‌فقیه
	داشتن روحیه خودباوری و مقاومت و تقویت آن
	عدم گرایش به اشرافی‌گری
	عدم اعمال سبک مدیریتی تمرکزگرا و غیر مشورتی
	داشتن روحیه ایثار و توکل
	سخت‌کوشی در کارها
	عدم خودبینی، خودپرستی و از دست دادن شجاعت
	جلوگیری از نفوذ افراد بی‌قید آرمان‌های اسلامی در صف مسئولان
	فراموش نکردن دشمن و عدم استضعاف‌پذیری
	عدم راحت‌طلبی، عدم میل به سازش، نجس‌بیدن به منافع نقد
	طهارت اقتصادی
	حرکت با نگاه به اهداف و آرمان‌های انقلاب

روی‌گردانی مسئولان از ارزش‌های دینی	ویژگی‌های سلبی (ساختار نظام، کارگزاران، هدف‌گذاری، رسانه)	
دچار شدن به رکود و خموشی و افراط و چپ‌روی		
تحریف و دروغ‌پردازی رسانه‌های بیگانه درباره‌ی گذشته انقلاب		
بی‌توجهی به شعارهای انقلاب و غفلت از جریان انقلابی		
مأیوس‌سازی مردم و مسئولان و مدیران از آینده انقلاب		
عقب‌ماندگی علمی		
عیوب ساختاری و ضعف‌های مدیریتی		
وابستگی اقتصاد به نفت		
نگاه به خارج و نه به توان و ظرفیت داخلی		
زانو زدن در برابر دشمن و بوسه زدن بر پنجه‌ی گرگ		
فساد اقتصادی و اخلاقی و سیاسی		
تبعیض در توزیع منابع عمومی و مدارا و میدان دادن به ویژه‌خواری		
مذاکره با آمریکا		
ترویج سبک زندگی غربی در ایران		

راهنماها

در این پژوهش هشت راهبرد اساسی برای تثبیت نظام انقلابی پیشنهاد شده که عبارت‌اند از:

آلوده نشدن اندیشه و عمل رهبران و کارگزاران نظام به مفاهیم سیاسی مدرن داشتن اندیشه، عمل و رفتار انقلابی با محوریت ارزش‌های اسلامی و رعایت اخلاق و فضایل از سوی کارگزاران و حکمرانان و تسری آن به جامعه

استقامت، پایداری و پایبندی به ارزش‌ها و اصول انقلاب اسلامی در عمل، حفظ مرزبندی خود با دشمن و عدم عقب‌نشینی از مواضع و ارزش‌های انقلابی و ملی.

استمرار و اصرار بر اصل نوآوری و نو‌شوندگی از طریق درس‌آموزی از مسائل و تصحیح خطاها و همچنین پویایی و پایش مستمر محیطی

کادر سازی و تربیت حکمرانان اسلامی و انقلابی از طریق جهاد علمی و به‌عنوان پیش‌ران اصلی تمدن‌سازی اسلامی

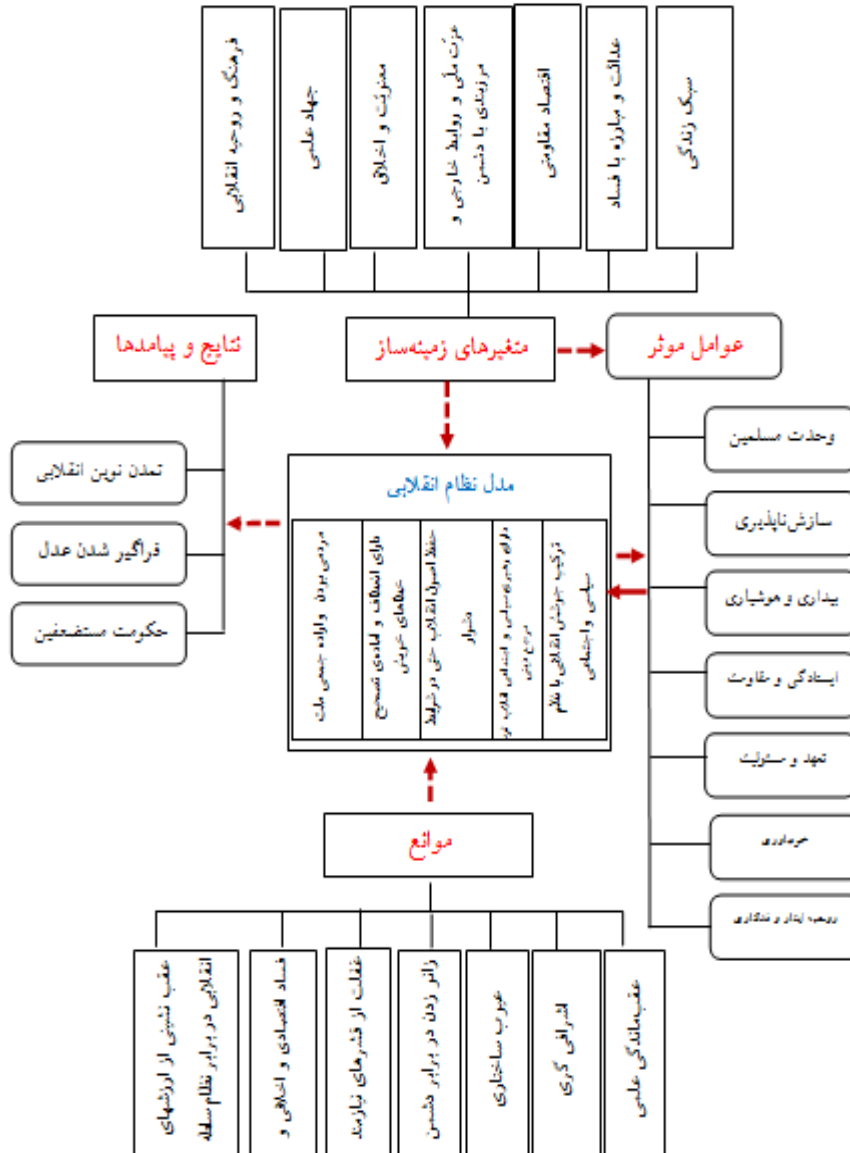
اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به منظور خنثی‌سازی فشار و تحریم اقتصادی نظام سلطه

گسترش عدالت و مبارزه با فساد

سبک زندگی اسلامی به‌عنوان نرم‌افزار حرکت تمدنی و انقلابی

مدل پارادایمی نو شوندى و پويایى نظام انقلابى

به منظور دستیابى به تبیین علمى و شناخت دقیق نظريه نظام انقلابى در این مرحله تلاش شد تا به کمک فرایند کدگذارى محورى مقولات فرعى در ذیل مقوله محورى قرار مى گیرند و در گام بعدى به کمک کدگذارى انتخابى (مرحله نظريه پردازى) با استفاده از یک پارادایم (مدل الگويى یا سرمشق) تکمیل و روابط بين شرایط علّی، پدیده محورى، شرایط زمينه‌اى، شرایط میانجى، راهبردها و پیامدها مطابق شکل (۷) در آن نشان داده شود.

شکل شماره (۷) نظریه نظام انقلابی

نتیجه‌گیری

داده‌های پژوهشی در خصوص گستره مفهومی، بررسی ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر نظام انقلابی، راهبردهای مربوط به پدیده و پیامدهای نظام انقلابی در این بخش بررسی و تحلیل شده است. «نظریه نظام انقلابی» را اولین بار مقام معظم رهبری در تاریخ ۲۲ بهمن ۱۳۹۷ و در بیانیه گام دوم انقلاب و باهدف تبیین خاستگاه‌های اسلام انقلابی، انقلاب اسلامی و ارتباط بین نظام اسلامی و نظام جهانی و در تقابل با نظریه‌های رقیب ارائه دادند. تعریف پیشنهادی برای نظام انقلابی در پژوهش حاضر بر اساس مدل ترسیمی و مبانی نظری بدین صورت است که نظام انقلابی یک نظام ایدئولوژیکی اسلامی موفق است که ضمن نفی کامل ساختار ایدئولوژیکی نظام جهانی به دنبال استقرار عدل در دنیا و برپایی حکومت مستضعفین بوده و با بیداری اسلامی توده‌های مردمی تحت یک رهبری شجاع، آگاه به زمان و پایبند به اهداف مدنی اسلام و زنده نگه داشتن آرمان‌های اساسی انقلاب تلاش می‌کند؛ احکام، مقررات، قوانین و برنامه‌های اسلامی را در کلیه شئون زندگی اجرا نماید. عظیم‌ترین منبع قدرت در نظام انقلابی تکیه بر قدرت لایزال الهی و این باور است که در مسیر مبارزه با طاغوت، ره پویان و مجاهدان راه خدا مورد حمایت و عنایت خداوند قرار دارند. دومین منبع قدرت تکیه بر حمایت و پشتیبانی توده‌های مردمی بوده و مقام رهبری و فرماندهی این نوع نظام، تحت عنوان ولایت فقیه و امامت امت، نهادی مذهبی - سیاسی است که تمام عناصر رهبری قدرتمند و کارآمد را دارا هست. شهادت‌طلبی، صبر و پایداری، سازش‌ناپذیری و تحمیل اراده بر دشمن، ادای وظیفه و تکلیف، تبدیل تهدیدات به فرصت‌ها و خودباوری از جمله منابع قدرت نظام انقلابی به‌شمار می‌آیند. در نظام انقلابی هر دو ساحت نظام سیاسی و نظام اجتماعی کشور بر مبنای "مردم سالاری دینی" صورت‌بندی می‌شود. در این وضعیت هم قانون و هم حاکم به اسلام انتساب دارند. در واقع حدنصاب نظام انقلابی چنین اقتضائاتی دارد و سطحی فراتر از آن را بر نمی‌تابد. برخلاف انقلاب‌های سیاسی - اجتماعی دنیا که بعد از سقوط رژیم گذشته و تأسیس نظام سیاسی جدید مأموریت انقلابیون خاتمه یافته تلقی می‌شود در نظام انقلابی، با توجه به ماهیت دینی آن و نهضتی که از پیوند سه عنصر رهبری دینی، مکتب اسلام و مشارکت توده‌های مردم شکل می‌گیرد کار انقلابیون و رسالت انقلاب پایان نمی‌یابد و کنش‌گری امت در میدان‌ها و صحنه‌های مختلف به عنوان یک جریان پویا و قدرتمند امری ضروری است. چنین امت ولایتمداری هرگز یاس و ناامیدی به خود راه نمی‌دهند و شکست‌ها و مصائب و مشکلات زودگذر، آن‌ها را از پای در نمی‌آورد، بلکه استوارتر در مسیر تعالی به پیش می‌روند؛ بی‌تردید آنچه نظام انقلابی را در مواجهه با فتنه‌های اجتماعی مصون می‌دارد، بصیرت،

اندیشه‌ورزی و بازشناسی حق و باطل از یکدیگر است.

نظام انقلابی با پشتوانه اندیشه اسلامی ناب و نفی سلطه شرق و غرب، و با طرح نظام سیاسی مبتنی بر مردم سالاری دینی و ظلم ستیزی، منافع کشورهای بزرگ در منطقه را به خطر می‌اندازد. پیامدها و دستاوردهای این نوع نظام در پنج محور قابل اشاره است؛ اولاً طرح مجدد اسلام به عنوان مجموعه کاملی از شیوه زندگی؛ دوم، اعتقاد به این اصل که مدل غربی جدایی دین از سیاست فریبی بیش نیست؛ سوم، قدرت و موفقیت مسلمانان تنها در بازگشت به اسلام است؛ چهارم، طرح مجدد شریعت به عنوان قوانین الهی برای ایجاد جامعه‌ای مطلوب بر پایه عدالت اجتماعی و اخلاقیات و معنویات؛ پنجم، طرح مجدد جهاد مقدس علیه همه طاغوتیان و آمادگی برای شهادت در راه خدا به عنوان تنها راه مبارزه و پیروزی.

در نظریه نظام انقلابی آرزوهای جهانی امت ترسیم می‌شود. نظام انقلابی در باورهای مشترک مسلمانان ریشه دارد و مربوط به تمام مستضعفان عالم است. این نظام با تکیه بر توانمندی‌ها و ویژگی‌های رهبری و با پشتوانه مردمی و با توانایی بالای گفتمان اسلام‌گرایی، ذهنیت جدیدی را خلق می‌نماید و آن عبارت است از پرورش فرد مسلمان به عنوان یک عنصر سیاسی ضد دیکتاتوری و ضد امپریالیستی. ریشه‌های سیاسی نظام انقلابی بیش از ریشه‌های مذهبی آن برای غرب، رژیم‌های سکولار، ابرقدرت‌ها و قدرت‌های استعماری وحشت‌آفرین است. مهم‌ترین دستاورد نظام انقلابی در سطح جهان را می‌توان به شکل‌گیری نظام جهانی برخورد با سلطه نام برد. این نظریه در سه بعد نظام انقلابی به عنوان یک نظریه مبنایی، نظام انقلابی به عنوان یک هدف کلان و نظام انقلابی به عنوان یک نظام حکومتی قابل طرح است. نکته‌ای که در بحث نظام انقلابی به ویژه از سوی انقلابیون می‌تواند مدنظر قرار بگیرد، این است که این پدیده به صورت یک کلیت و یک مجموعه درهم تنیده دیده شود و لزوماً تأکید بر یک بخش از فرایند نظام انقلابی تغییرات و اهداف موردنظر پژوهش را پوشش نمی‌دهد. به عبارتی برای تحقق و عینیت بخشیدن به این نظریه بایستی هم از لحاظ ساختاری، هم از لحاظ نظامات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، هم از حیث هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی به مدیریت نظام انقلابی پرداخته شده و این موارد در کنار هم و با یکدیگر معنا و مفهوم پیدا می‌کنند.

تحلیل مصاحبه‌ها و بیانات نشان داد که کشورها و دولت‌ها و همچنین آن دسته از افرادی که در جنبش‌های آزادی‌بخش و نهضت‌های اسلامی فعالیت می‌کنند که متناسب با محیط سیاسی اجتماعی کشور خود به رهبری و مدیریت نظام انقلابی نیاز دارند و برای ایجاد چنین نظامی ایجاد جامعه

انقلابى، فرهنگ انقلابى و ساختارهاى انقلابى در اين خصوص جز شرايط على محسوب مى‌شوند. در نهايت پيامدهاى پياده سازى نظريه نظام انقلابى را مى‌توان دست‌كم در چهار مورد فراگير شدن عدل، استقلال، حكومت مستضعفين و تمدن نوين انقلابى برشمرد. ويژگى‌هاى نظام انقلابى را مى‌توان به شرح زير برشمرد: ۱- حاكميت الله ۲- مردمى بودن و اراده جمعى ملت ۳- رهبرى سياسى و اجتماعى انقلاب توسط يك مرجع دينى ۴- تركيبى از عدالت‌خواهى، آزادى‌خواهى، مردم‌سالارى دينى، معنويت‌گرآيى و اخلاق ۵- اسلامى بودن ۶- نفوذ و قدرت معنوى رهبر ۳- وحدت و همبستگى تمام اقشار ملت ۴- ارتباط بين دين و سياست ۵- روحيه ايثار و شهادت‌طلبى مردم ۶- استقلال- طلبى ۷- آزادى‌خواهى ۸- سازش ناپذيرى ۹- عدم وابستگى به شرق و غرب ۱۰- حفظ اصول انقلاب حتى در شرايط دشوار ۱۱- رسيدن به پيروزى با كمترين خسارت و خونريزى ۱۲- تغييرات بنيادى و پرهيز از رفوريسم ۱۳- تلاش براى خودكفائى اقتصادى ۱۴- پاىگاه مردمى انقلاب و پذيرش آن از سوى ملل آزاده جهان ۱۵- دنبال كردن اهداف عميق انسانى و معنوى در کنار اهداف مادى و اقتصادى ۱۶- همراه بودن انقلاب با مشروعيت دينى ۱۷- تفاهم و يگانگى بين دولت و ملت ۱۸- جامعيت انقلاب اسلامى نسبت به همه ابعاد انسانى اجتماعى ۱۹- تحول در جوانان ۲۰- برائت از دشمنان ۲۱- حمايت از مستضعفين.

منابع

۱. حضرت امام خمینی (۱۳۹۸). **وصیت‌نامه الهی-سیاسی**، تهران: نشر فردوس.
۲. امام خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷/۱۱/۲۲). **بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی**، منتشر شده در آدرس اینترنتی <http://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>
۳. اصلانی، فیروز (۱۳۹۷). «نظریه نظام انقلابی؛ نفی پروژه ترمیدور»، **کیهان فرهنگی**، بهمن و اسفند، شماره ۳۸۶ و ۳۸۷.
۴. ایزدهی، سید سجاد (۱۳۹۷). «نظام سازی انقلاب به چه معناست؟»، قابل دسترس به نشانی <http://www.ion.ir/news/453823>
۵. باقری دولت آبادی، علی و موسویف سید احمد (۱۳۹۷). «مفهوم انقلاب در دیدگاه شهید سید محمدباقر صدر(ره)»، **فصلنامه راهبرد سیاسی**، سال ۲، شماره ۵، تابستان.
۶. برینتون، کرین (۱۳۸۵). **کالبدشکافی چهار انقلاب**، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر نو.
۷. پور جباری، پژمان (۱۳۹۷). **دستاورد شناسی چهل سال انقلاب اسلامی**، تهران: معاونت فرهنگی و اجتماعی سازمان بسیج مستضعفین.
۸. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سید علی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به نشانی اینترنتی: farsi.khamenei.ir
۹. حشمت زاده، محمدباقر (۱۳۹۰). **چارچوبی برای تحلیل و شناخت انقلاب اسلامی در ایران**، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۰. خسروی، حسن، محمود فلاح و دهنوی، وحید (۱۳۹۵). «جمهوریت و اسلامیت در گفتمان حقوق اساسی ایران با تأکید بر اندیشه امام خمینی»، **فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی**، سال ششم، شماره ۱۳، بهار و تابستان.
۱۱. چالمرز، جانسون (۱۳۶۳). **تحول انقلابی**، ترجمه حمید الیاسی، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۱۲. حسنی، محمدحسن (۱۳۷۸). **نوسازی جامعه از دیدگاه امام خمینی** قم: موسسه چاپ و نشر عروج.
۱۳. شفیعی، احمد (۱۳۸۵). «انقلاب اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی»، **فصلنامه حصون**، بهار، شماره ۷.

۱۴. شبان‌نیا، قاسم (۱۳۹۱). «ارزیابی نظریه چرخش انقلاب‌ها و تطبیق آن بر انقلاب اسلامی ایران»، **فصلنامه معرفت سیاسی**، سال چهارم، شماره ۲.
۱۵. زارعی، علی (۱۳۹۸). «چرخش نخبگان سیاسی پس از انقلاب اسلامی در ایران»، **فصلنامه پژوهش‌های راهبردی انقلاب اسلامی**، سال ۲، شماره ۵، بهار.
۱۶. علی احمدی، علیرضا و حسین، علی احمدی (۱۳۸۳). **مدیریت ارزشی با تکیه بر ارزش‌های اسلامی**، تهران: انتشارات تولید دانش.
۱۷. غمامی، سید محمد مهدی و اسماعیل آجرلو (۱۳۹۷). «الزامات تحقق امت اسلامی و گذار از دولت مدرن (بررسی موضوعی در کشورهای اسلامی)»، **فصلنامه حکومت اسلامی**، دوره ۲۳، شماره ۳ - شماره پیاپی ۸۹.
۱۸. قربانی، مصطفی (۱۳۹۷). «انقلاب اسلامی؛ انقلابی تکاملی»، **فصلنامه پیام**، تابستان، شماره ۱۲۹.
۱۹. کوهن، استانفورد آلوین (۱۳۹۶). **تنوری‌های انقلاب**، ترجمه علیرضا طیب، تهران: نشر قومس.
۲۰. گلدستون، جک (۱۳۹۷). «به‌سوی نسل چهارمی از نظریه‌های انقلابی»، ترجمه احسان بدریکوهی، **فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی**، دوره ۸، شماره ۲۷، تابستان.
۲۱. مبینی، محمد (۱۳۹۶). «پارادایم مبتنی بر منابع به‌عنوان ضرورت ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی ایران»، **فصلنامه معرفت سیاسی**، سال نهم، شماره دوم، پاییز ۱۸، پاییز و زمستان.
۲۲. مبینی محمد (۱۳۹۵). «طراحی الگوی اسلامی - ایرانی مدیریت جهادی جهت عینیت بخشیدن به ام القرای جهان اسلام»، **فصلنامه مدیریت اسلامی**، سال ۲۴ شماره ۲.
۲۳. معینی پور، مسعود؛ غرسبان، مرتضی (۱۳۹۸). «نقش سناریوی نفوذ در بازگشت‌پذیری انقلاب اسلامی با تأکید بر اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای»، **فصلنامه سیاست**، دوره ۴۹، شماره ۲، تابستان.
۲۴. مشیرزاده حمیرا (۱۳۷۴). «نگرشی اجمالی به نظریه‌های انقلاب در علوم اجتماعی»، **انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن، مجموعه مقالات**، ۲ ج، قم، معاونت امور اساتید و دروس معارف اسلامی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، ج ۱.
۲۵. محمدی، منوچهر (۱۳۹۳). **دستاوردهای کلان انقلاب اسلامی در سطوح ملی، منطقه‌ای، جهانی و تاریخی**، تهران: دفتر نشر معارف.

۲۶. منصوری، جواد؛ افتخاری، اصغر؛ عیوضی، محمد رحیم و مطهرنیا، مهدی (۱۳۸۱). «انقلاب اسلامی و معنویت گرایی»، **مجله اندیشه انقلاب اسلامی**، شماره ۲، تابستان.
۲۷. یزدانی، عنایت اله، قاسمی داریوش و صفی اله شاه قلعه (۱۳۹۰). «انقلاب اسلامی ایران، نظام بین‌الملل و نظریه انتقادی»، **دو فصلنامه دانش سیاسی**، سال هفتم، شماره دوم، پاییز و زمستان، پیاپی ۱۴.
28. Huntington. Samuel – P (1968). **Political Order in Changing Societies**, New Haven: P.264.
29. Kuhn Thomas (1962). **The Structure of Scientific Revolutions**, Chicago: University of Chicago Press (1970, 2nd edition, with postscript).
30. Foran. J (1993). "**Theories of Revolution Revisited: Toward Fourth Generation?**", Social Theory, 11.
31. Jack Goldeston (2001). "**Toward and Fourth Generation of Revolutionary Theory**" Annu. Rev. Polit Sci[^] ε : x-x Copyright 2001 by Annual Reviews.
32. Anastasio Somoza (1980). *as told to Jack Cox* ،Nicaragua Betrayed (Blemont: Western Island Publishers ، p 23-26 & 91-93.
33. Skocpol, theda (may 1982). "**rentier state and shia islam in the Iranian Revolution**" theory and society.vol 11.
34. Skocpol, theda (1982a.). "**what makes peasants Revolutionary**,"comparative politics,vol.14,no.3.

